

Ірина ПОГОРІЛА

м. Київ

Особливості адаптації студентів-першокурсників до навчальної і професійної діяльності

Стаття присвячена проблемі адаптації студентів молодших курсів до навчальної та професійної діяльності. Автором дана характеристика основних психологічних особливостей другого періоду юнацтва та першого періоду зрілості. Особлива увага приділяється результатам дослідження професійної схильності особистості. Автор підкреслює необхідність професійної спрямованості молодшої людини. Обговорюється проблема коректного управління функціональним станом та властивостями особистості на основі знань про особливості її адаптації.

Протягом останніх років ми досліджуємо проблему адаптації студентів молодших курсів, зокрема першокурсників, до умов навчальної і професійної діяльності в медичному університеті.

Є очевидним те, що студенти-першокурсники в умовах вищого навчального закладу у перший час навчання почувають себе дискомфортно. Нові умови діяльності студентів у вищій школі – це якісно інша система відносин відповідальної залежності, де на перший план виступає необхідність самостійної регуляції своєї поведінки, організації своїх занять і побуту. Перетворення всієї системи ціннісних орієнтацій, мотивації, з одного боку, формування професійних здібностей – з іншого, виділяють цей вік у якості центрального періоду становлення характеру і інтелекту. Це початок художніх, технічних і наукових досягнень, час спортивних рекордів.

Ми звикли говорити про складність підліткового віку, але час навчання у вищому навчальному закладі співпадає з другим періодом юності (14–18 років) та першим періодом зрілості (18–25 років), який відрізняється складністю становлення особистісних рис.

Основними психологічними особливостями періоду юнацького віку є: формування самосвідомості, самовиховання, посилення вольової регуляції, зростання концентрації уваги, формування власного світогляду, і в той же час виявлення максималізму суджень, прагнення до ствердження своєї незалежності, оригінальності, критиканство, стремління до самоуправління, життєве самовизначення, прагнення отримати професію, здатність піддаватись впливу однолітків, завершення статевого дозрівання, виникнення почуття першої любові, перебудова емоційної сфери.

Основними психологічними особливостями пізньої юності є розумова та моральна зрілість, сміливість, оптимізм, самостійність, пряmlinійність, критичність і самокритичність, максималізм, прийняття відповідальних рішень, активність в сексуальній сфері, створення сім'ї. Разом з тим спеціалісти в області вікової психології і фізіології відзначають, що здатність людини до свідомої регуляції своєї поведінки у 17–19 років виявляється ще не в повній мірі. Це проявляється у немотивованому ризику, невмінні передбачити наслідків своїх вчинків, в основі яких можуть бути не завжди достойні мотиви. Саме цей складний життєвий період припадає на перші роки навчання в університеті.

Становлення студента на різних курсах має також деякі особливі риси, зокрема:

На I курсі вчорашній абітурієнт залучається до студентських форм колективного життя, поведінка студентів відрізняється високим ступенем конформізму, у першоккурсників ще відсутній диференційований підхід до своїх ролей.

II курс – це період найбільш напруженої навчальної діяльності. Студенти отримують загальну підготовку, формуються їх широкі культурні запити і потреби. Процес адаптації в даному середовищі в основному завершено.

III курс – початок спеціалізації, укріплення інтересу до навчальної діяльності як відображення подальшого розвитку і поглиблення професійних інтересів студентів. Часто необхідність у спеціалізації призводить до звуження сфери різнобічних інтересів особистості. З цього часу форми становлення особистості у вищому навчальному закладі в основних рисах визначається фактором спеціалізації.

Отже, становлення особистості студента – діалектичний процес виникнення і розв'язання протиріч, переходу зовнішнього у внутрішнє, активної роботи над собою.

Процес адаптації кожного студента іде по-своєму. Молоді люди, які закінчили медичний коледж, мають трудовий стаж, легше і швидше адаптуються до умов студентського життя і побуту, а от вчорашні випускники шкіл – до академічної роботи.

В усіх вищих навчальних закладах, як правило планується і впроваджується система заходів, які сприяють адаптації першоккурсників до умов вищої школи, зокрема ритуал «Посвята у студенти», студентська обіцянка, викладання курсу «Введення у спеціальність», «Історія медицини», курс психології, знайомство з історією вищого навчального закладу і випускниками, які його прославили. Проведення виробничих зборів для першоккурсників, старостату, введення щомісячної атестації, наприклад, дозволяє контролювати роботу студентів, вчасно надавати необхідну допомогу.

Але цих заходів, на наш погляд, недостатньо, тому що не вистачає аналізу глибинних, психолого-фізіологічних механізмів адаптації студентів, вивчення індивідуальних рис особистості, створення цілісного портрету студента з метою полегшення адаптації, формування колективу в цілому.

Наша спільна задача – створення комфортних умов в колективі для спільної оптимальної діяльності.

Дані про відрахування студентів, зокрема російських дослідників, свідчать про те, що в середньому по Росії на останньому курсі продовжують навчання близько 70% молодих людей, зачислених на I-й курс.

Дослідження причин відрахування студентів показує, що одним із головних факторів низької успішності і великого відрахування студентів є відсутність в них бажання навчатись і працювати за вибраною ними спеціальністю.

Слабка професійна спрямованість і низький рівень навчальної мотивації займають друге місце в низці причин відрахування студентів¹ [4].

Світ професій величезний, і розібратись у цій різноманітності надзвичайно складно.

Метою нашого дослідження було визначення професійної схильності студентів I курсу Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

Оцінити актуальний стан і особистісні властивості кожної людини та колективу в цілому дозволяє комплексна соціопсихологічна методика, яка полягає у

¹ Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие.- 3-е изд., перераб. и доп. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 512 с. – (Высшее образование)

застосуванні автоматизованої системи багатоаспектного соціопсихофізіологічного дослідження особистості².

Серед засобів дослідження використовуються Тест Айзенка, кольоровий тест Люшера, активометрична методика Г.А. Амінева, біоритмологічна методика оптимальної працездатності «сови-жайворонки» Естберга, експрес-методика з вивчення соціально-психологічного клімату у колективі з виділенням поведінкового, когнітивного, емоційного компонентів, методика «Диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО)» Є.А. Климова, що програмно реалізовані в автоматизованій системі багатоаспектного соціопсихофізіологічного дослідження особистості.

Коротко зупинимось на характеристиці методики ДДО, яка використовується для відбору на різні типи професій у відповідності до класифікацій типів професій Є.А. Климова³. Залежно від особливостей основного предмета праці усі професії поділяються на п'ять основних типів: «людина – природа», «людина-техніка», «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ». У свою чергу, професії п'яти типів поділяються на підтипи, які різняться психофізіологічними вимогами до працівників. Ця класифікація професій зручна для свідомого вибору однієї з них, будується за такими основними ознаками, як мета праці, її засоби, умови.

Зміст методики полягає у виборі студентом з кожної з 20 пар запропонованих видів діяльності тільки одного (наприклад, доглядати за тваринами чи обслуговувати машини, прилади; допомагати хворим чи складати таблиці, схеми; лікувати тварин чи виконувати обчислення, розрахунки; виводити нові сорти рослин чи конструювати нові види промислових виробів). Таким чином студенту рекомендується обирати той тип професії, який отримав найбільшу кількість «+». В цілому вибір студентів розподілився таким чином:

- **медичного факультету** – «людина-людина» – **23%**; «людина-знакова система» – 28%; «людина-природа» – 20%; «людина-художній образ» – 14%; «людина-техніка» – 15%;
- **стоматологічного факультету** – «людина-людина» – **20,3%**; «людина-знакова система» – 26,8%; «людина-природа» – 21,3%; «людина-художній образ» – 13,3%; «людина-техніка» – 18,3%;
- **медико-психологічного факультету** – «людина-людина» – **24,9%**; «людина-знакова система» – 29,7%; «людина-природа» – 19,3%; «людина-художній образ» – 12,4%; «людина-техніка» – 13,7%.

Проведене дослідження показало схильність студентів до тієї чи іншої групи професій.

Практично всі академічні групи студентів, що брали участь у дослідженні відмітили невисокий процент вибору професії «людина-людина», особливо важливою для професіонала-медика та пов'язаною з спілкуванням, обслуговуванням людей, їх розумінням.

Вибір професії «людина-знакова система» (всі професії, які пов'язані з розрахунками, цифровими та буквеними знаками – програмісти, оператори ЕВМ, бібліотекарі, економісти) був декілька вищим.

Дані дослідження дають можливість пояснити в певній мірі проблеми з успішністю окремих студентів, влаштування частини випускників вузів не за фахом, не-

² Кузьмина К. И., Григорян Р.Д., Кочетенко Е.М., Сёмик Т.М. Автоматизированная система многостороннего социопсихофизиологического исследования личности – АСМИЛ // УСИМ. – 1998. – №3. – С. 84-88

³ Климов Е. Психология профессионального самоопределения . Ростов на Дону, 1996. – С. 36.

задоволеність професією, неуспішність у трудовій діяльності, складність у спілкуванні, побудові партнерських відносин.

Дані нашого дослідження свідчать про необхідність проведення соціального професійного відбору не тільки на I курсі вищого навчального закладу будь-якого профілю, але й раніше, на довузівському рівні. На початку студентського життя ще можна коригувати свій професійний вибір, оскільки в будь якій професії є певні напрямки роботи, зокрема управлінські, менеджерські, виконавчі (наприклад, в межах лікарської професії існує вузька спеціалізація лікар-рентгенолог, лікар-лаборант, лікар, який здійснює УЗІ, хірург, санітарно-гігієнічний лікар з одного боку, а хтось буде адміністратором. З огляду на це можна використати нахили та здібності і до природи, і до техніки, і до знакової системи.

Особистісний підхід у справі формування і розвитку людини, її трудової та громадської діяльності потребує розгляду вибору професії щодо особистості в цілому як інтегральної системи, що включає ціннісні орієнтації, настанови, мотиви, нахили, здібності, характер, темперамент.

Проведена робота корисна при профорієнтації, професійному відборі, прогнозі успішності навчання студентів, оптимальній організації навчального процесу у вищому навчальному закладі, формуванні збалансованого студентського колективу і забезпеченні комфортного мікроклімату в ньому, вирішенні кадрових питань, зокрема підборі викладачів вищих навчальних закладів.

Ирина ПОГОРИЛА

Особенности адаптации студентов-первокурсников к учебной и профессиональной деятельности

Резюме

Статья посвящена проблеме адаптации студентов младших курсов к учебной и профессиональной деятельности. Автором дана характеристика основных психологических особенностей второго периода юности и первого периода зрелости. Особенное внимание уделяется результатам исследования профессиональной направленности молодёжи. Обсуждаются проблемы конкретного управления функциональным состоянием, свойствами личности на основании знаний про особенности адаптации.

Iryna POGORILA

Peculiarities of first-year students adaptation for learning and professional activity.

Summary

The paper deals with the problem of adaptation of first-year students for learning and professional activity/ The author gives the characteristic of main psychological peculiarities of the second period of youth and first period of maturity. Special attentional is paid to the results of professional orientation of young people. The problems of management of person's behavior functional state on the basis of knowledge about adaptation peculiarities are discussed.